

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

MIORIȚA (THE LITTLE EWE) AND MEȘTERUL MANOLE (MASTER MANOLE) IN THE READING OF MIRCEA ELIADE

Rodica Brad

Prof., PhD, "Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: We intend to highlight Eliade's contribution to the exegesis of these two Romanian folk ballads which express the genius of Romanian folklore. Both masterpieces integrate naturally into the universality, defining a pregnant and consonant national specific with the Romanian soul. Both are developed around the idea of death (creative and serenely accepted death) because they start from a creative understanding of death through the transfiguration of the mystery in a wedding with cosmic proportions or in a sacrifice for creation. About Meșterul Manole (Master Manole), Eliade published in 1943 Comentarii la Legenda Meșterului Manole (Comments on The Legend of Master Manole) and he recalled it in De la Zalmoxis la Gengis-Han (From Zalmoxis to Genghis Khan) 1970 where, in the chapter entitled Meșterul Manole și Mănăstirea Argeșului (Master Manole and Arges Monastery), he considered the literary value of the variants recorded in our country, comparing them with similar creations from The Balkan Peninsula and establishing the superiority of the Romanian ballad. In Chapter VIII of the same work entitled Mioara năzdrăvană (Mischievous Ewe), he makes a review of the variants of the ballad and highlights its circulation nationwide, the themes, the prehistory of the ballad and debates around the ideas of post-existence, posthumous marriage and "mioritic wedding" through which the shepherd triumphs both on his own destiny and the "terror of the history".

Keywords: Miorița, Meșterul Manole, ritual death, sacrifices, creation

Miorița și Meșterul Manole sunt mituri esențiale ale spiritualității românești care au suscitat interesul încă de la publicarea lor la 1866 de către poetul Vasile Alecsandri, editorul primei culegeri de poezii populare, intitulată Poezii populare ale Românilor. Prin publicarea și apoi prin traducerea lor în limba franceză, cele două balade populare și-au făcut intrarea în cultura română modernă și europeană, generând o mare efervescență și atrăgând atenția asupra genialității folclorului românesc.

Cercetarea folclorului, valorificarea lui în literatura cultă se alăturau necesității desemnării unei opere literare reprezentative pentru cultura românească, care să evedențieze geniul popular în vederea difuzării și promovării valorilor românești în spațiul cultural european. Intrând în centrul de interes al oamenilor de cultură români, Miorița și Meșterul Manole au devenit o referință incontestabilă, generând în scurt timp o exegeză impresionantă.

În perioada de după cel de-al doilea război, personalități de primă mărime precum Lucian Blaga, Dumitru Caracostea și Mircea Eliade s-au concentrat pe interpretarea celor două balade din diverse unghiuri. Analizele au urmărit temele și motivele, realizarea artistică, complexitatea

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

narativă precum și dimensiunea lor etică și spirituală. Caracostea arată că valoarea artistică a baladei *Meșterul Manole* este superioară estetic altor creații similare aparținând altor popoare. Lucian Blaga, din perspectiva morfologiei culturii, definește "spațiul mioritic", ca „spațiu-matrice, înalt și indefinit ondulat, înzestrat cu specificele accente ale unui anume sentiment al destinului”.¹ care va deveni ulterior un mod de explicare a sufletului românesc, dar și a unui "orizont" și a unui "stil" românesc.

Este binecunoscut faptul că ambele balade au declanșat o polemică fără precedent în ceea ce privește fatalismul care i-ar caracteriza pe cei doi protagoniști. Astfel, cercetătorii s-au situat fie în latura recunoașterii și a sublinierii acestei trăsături ancestrale a poporului nostru, fie pe cea a negării ei și a înscrierii mesajului baladelor pe coordonate metafizice și existențiale. Printre cei care au subliniat fatalismul ciobanului mioritic s-au numărat Jules Michelet, Ovid Densusianu, Dumitru Caracostea, Duiliu Zamfirescu etc., iar dintre cei care s-au poziționat, dimpotrivă, pe linia negării fatalismului au fost Dan Botta, Constantin Brăiloiu, Adrian Fochi, Romulus Vulcănescu etc.

Nu este deci de mirare faptul că Mircea Eliade a fost vreme îndelungată preocupat de cele două balade românești pe care le-a interpretat sub raportul complex al mitologului, al etnologului, al istoricului religiilor și al scriitorului. De asemenea, nu este de mirare nici faptul că Eliade s-a poziționat împotriva considerării acestui pesimism ca trăsătură esențială a firii românului și în sensul afirmării valorificării creatoare a morții. Eliade s-a exprimat ocazional în legătură cu *Miorița*, dar a publicat în anul 1943 lucrarea de tinerețe de mare valoare intitulată *Comentarii la Legenda Meșterului Manole*. El a revenit asupra analizei *Meșterului Manole* în lucrarea din 1970 *De la Zalmoxis la Genghis Han*, moment de bilanț al unui întreg ciclu de reflecție pe marginea miturilor esențiale românești.

Pentru a scrie *Comentariile la Legenda Meșterului Manole*, Eliade s-a documentat îndelung, parcurgând toate lucrările de referință despre cele două balade românești, în speță cele aparținând lui Ion Taloș, Dumitru Caracostea, Jules Michelet, Alexandru Odobescu, Ovid Densusianu, Liviu Rusu, Constantin Brăiloiu, Dan Botta, Romulus Vulcănescu, Victor Eftimiu și C. I. Gulian.

În Prefața la *Comentarii*, tânărul Eliade se declara mai întâi pentru o filosofie a culturilor populare, bazată pe documente puse la dispoziție de folclor, etnologie și istoria religiilor : « Este de mult convingerea noastră-spune Eliade- că o filosofie a culturilor populare nu se poate clădi decât după o lungă și disciplinată familiaritate cu documentele pe care folclorul, etnologia și istoria religiilor ni le pune la îndemână. »². O regulă esențială trebuie urmată, menționează el, și anume aceea că cercetarea documentelor trebuie făcută în « universul mental care le-a dat naștere, înțelegerea lor înlăuntrul întregului din care s-au desprins.»³. Pentru a degaja

¹ Lucian Blaga, *Spațiul mioritic*, în vol. „Opere, 9, Trilogia culturii”, București, Editura Minerva, 1985, p.196.

² Mircea Eliade *Comentarii la Legenda Meșterului Manole*, București, Humanitas, 2004, p. 6, ed. princeps, București, Editura „Publicom”, 1943, <https://www.academia.edu/5538821/143654730-Mircea-Eliade-Comentarii-La-Legenda-Mesterului-Manole>.

³ Ibidem, p. 6.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

elementele de spiritualitate arhaică, se impune « o mulțumitoare cunoaștere a istoriei religiilor și a teoriei metafizice implicate în rituri, simboluri și mituri »⁴. Comentariile vin, mai precizează autorul, în prelungirea *Notelor despre simbolismul acvatic și Cosmologiei și alchimiei babiloniene*, ca și a *Mitului reintegrării*.

Elementul fundamental al baladei *Meșterul Manole* constă în « concepția arhaică a morții, pe care strămoșii noștri nu numai au împărtășit-o, dar au cântat-o atât de desăvârșit, încât te întrebi dacă nu cumva și-au regăsit în ea toate năzuințele și toate jertfele și dacă nu cumva această valorificare a morții rituale, singura moarte *creatoare* nu e un mit central al spiritualității românești. Cu ajutorul documentelor folclorice, Eliade își propune să reconstituie teoria care stă la temelia oricărei credințe sau practici arhaice prin reconstituirea lumii din care s-a desprins *Meșterul Manole*, folosind documente arhaice, de la balade și superstiții, la fapte etnografice, tehnici mistice și obiceiuri profane care, toate, poartă « pecetea istoriei ». Eliade se apleacă asupra gesturilor arhetipale pe care le presupune legenda Meșterului Manole, asupra baladelor, superstițiilor, a legendelor rituale și a cosmogoniilor, dar și a ritualurilor de construcție care au creat balade exclusiv în sud-estul Europei.

Cât privește originea sud-dunăreană a baladei, observată de Odobescu încă din 1876, demonstrată de Dumitru Caracostea⁵, confirmată de cercetători străini precum Kurt Schladenbach⁶, Skok⁷ (care s-a ocupat de versiunile aromâne și de cele neo-grecești din Epir) sau de bulgarul Arnaudov⁸, aceasta este reconfirmată de Eliade cu mențiunea că balada românească e hotărât superioară din punctul de vedere al echilibrului și al expresiei artistice, dar și al conținutului său mitic și metafizic. Aici « străvechiul mit cosmogonic reînvie cu o serie de consecințe și semnificații metafizice »⁹. De asemenea, geniul popular românesc are meritul de a fi « redescoperit mitul central pe care îl implică ea și de a-l fi descoperit ca *întreg*, iar nu fragmentat »¹⁰ pentru că « jertfa zidirii este o imitație omenească a actului primordial a creației Lumilor »¹¹.

Deosebirea față de toate celelate variante constau în aceea că varianta românească este singura care debutează printr-un ritual cu căutarea locului pe care se va ridica mănăstirea, dar și că polarizează drama în jurul Meșterului Manole. Alegerea locului corespunde unei căutări și consacrării a Centrului și se face în funcție de un canon geomantic sau magic. Zidul părăsit și neisprăvit corespunde creației nemanifestate, aflate în așteptarea teofaniei¹². Ritualului inițial îi

⁴ Idem.

⁵ Dumitru Caracostea *Material sud-est european și formă românească* în Revista Fundațiilor regale, dec. 1942.

⁶ Kurt Schladenbach, *Die aromunische Ballade von der Artabruke in Jasresbericht des Insituts fur rumanische Sprache*, I ; Leipzig, 1894.

⁷ Petar Skok *Iz balkanske komparativne literature, Rumunsche paralele "zidanju Skadra"* în *Glasnic Skopskpg nauenog drustva*, Skoplije, 1929.

⁸ Arnaudov *Comentarii*.

⁹ Ibidem, p. 35.

¹⁰ Idem.

¹¹ Ibidem, p. 53

¹² Ibidem, p. 70.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

corespunde cel final al autosacrificiului lui Manole prin care acesta « își regăsește soția în singurul mod care îi mai era îngăduit, și anume printr-o moarte violentă »¹³ pentru că « din trupul de sânge, oase și carne, sufletul ei plecase să locuiască în trupul de piatră și zid al mănăstirii »¹⁴. Secvențele studiului sunt : riturile de construcție, rolul copilului, alegerea locului și sacrificiul de substituție. Cât privește obiectul sacrificiului, Eliade arată că, în celelalte creații, cel sacrificat nu este neapărat soția, ci întâiul venit, copilul și orfanul (în legendele germane). Prin sacrificiu se produce o restaurare, o reintegrare în momentul inițial al începutului care reia mersul lumii și reîncepe creația¹⁵. Un alt element specific baladei românești, observă Eliade, este zborul de Icar al meșterului, atât de tragic încheiat în pragul mănăstirii clădite cu prețul vieții soției sale. Dacă ritualurile de construcție se întâlnesc în arii destul de vaste, spune Eliade, « totuși nicăieri în afară de Balcani și țările românești, legendele derivate din aceste ritualuri nu au dat naștere la produse literare autonome »¹⁶. *Meșterul Manole* a devenit un mit central al spiritualității românești fiind *ales* și fructificat în sud-est și România, ceea ce dovedește că satisfăcea aici o anume nevoie spirituală : « Prezența într-o spiritualitate populară a unui mit central, crescut din ideea arhaică a *morții creatoare* vorbește de la sine, ea ne îndrituie să identificăm o anume viziune a lumii și o anume valorificare a vieții aceluiași popor. Românii, ca și vecinii din sud-estul Europei și-au regăsit în acest mit central al *morții creatoare* propriul lor destin. Nu este deloc întâmplător că cele două creații de seamă ale spiritualității poporului român-Miorița și *Balada Meșterului Manole*- își au temeiul într-o valorificare a morții.»¹⁷. Având ca temă tocmai reintegrarea în Cosmos prin moarte, *Miorița* are origini ritual-funerare, afirmă Eliade. Această prezență a morții în centrul spiritualității populare românești nu ar trebui să ne mire pentru motivul că ea nu înseamnă « o viziune pesimistă a lumii, o rarefiere a debitului vital, o deficiență psihică. Moartea nu este aici negativă, ci creatoare în sensul în care cele două creații ale spiritualității populare românești o valorifică la modul creator. »¹⁸ Moartea din *Miorița* este o calmă reîntoarcere a ciobanului *lângă ai săi*, iar moartea din *Meșterul Manole* este creatoare, ca orice moarte rituală. Îndeosebi în aceasta din urmă, subliniază Eliade, « identificăm concepția eroică și bărbătească a morții. Românul nu caută moartea, nici n-o dorește-dar nu se teme de ea, iar când e vorba de o moarte rituală (războiul, bunăoară), o întâmpină cu bucurie»¹⁹.

Românii moștenesc această concepție despre moarte de la strămoșii geto-daci, concepție pe care au aprofundat-o prin întreaga lor istorie. Valorificarea morții validează ideea că numai moartea rituală, numai jertfa pot asigura existența și durata unui lucru. Mai mult, concepția morții creatoare, cu toate implicațiile ei străvechi a fost acceptată și transfigurată de creștinism care i-a absorbit și i-a sporit conținutul spiritual pentru că « era de așteptat ca o religie

¹³ Ibidem, p. 96.

¹⁴ Ibidem, p. 96.

¹⁵ Ibidem, p.55.

¹⁶ Ibidem, p. 123.

¹⁷ Idem.

¹⁸ Idem.

¹⁹ Ibidem, p. 124.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

ecumenică, avându-și centrul într-o valorificare a suferinței și o interpretare optimistă a morții, să accepte credințe și obiceiuri structurate în jurul ideii de moarte creatoare »²⁰. Prima concluzie a studiului este că modelele transmise de spiritualitatea arhaică nu și-au pierdut capacitatea de reactualizare, fiind intuiții arhetipale, viziuni primordial ecumenice pe care omul și le-a revelat îndată ce a luat cunoștință de situația lui în cosmos. De asemenea, spiritualitatea arhaică, permanent însetată de ontic, continuă până în zilele noastre sub forma unei « nostalgii creatoare de valori autonome: arta, știința, mistică socială etc. »²¹.

Problema respingerii resemnării și a fatalității l-a obsedat pe Eliade multă vreme, determinându-l să revină asupra temelor în cauză în lucrarea sa fundamentală *De la Zalmoxis la Gengis-Han*. Un capitol al acesteia este intitulat *Meșterul Manole și Mănăstirea Argeșului*, iar un altul, intitulat *Mioara năzdrăvană*, este consacrat *Mioriței*. În preambulul studiului, Eliade precizează că acesta se situează în continuitatea studiului de tinerete din 1943, dar și că o altă lucrare *Manole et les rites de construction*, destinată să continue exegeza pe un plan mai larg, (al studiilor românești, al folcloricii și al istoriei religiilor) era în lucru. Studiul urmărește, din perspectivele complementare anunțate, valoarea literară și istorică a variantelor, circulația motivului folcloric în sud-estul european și în Europa danubiană, eventualele împrumuturi și influențe reciproce în interiorul acestor zone culturale, ca și identificarea centrului de origine, a regiunii în care balada a luat naștere. Sunt amintite contribuțiile lui I. Șăineanu, M. Arnaudov, P. Skok, P. Caraman, D. Caracostea, G. Cocchiara.

În subcapitolul *Câteva versiuni balcanice* sunt prezentate versiunile neo-grecești, versiunea din Zakyntos, cea macedo-română, baladele sârbo-croate legate de construcția cetății Scutari, ca și versiunile ungurești despre cei doisprezece meșteri-zidari care au lucrat la construcția cetății Deve, cu sublinierea asemănarilor și mai ales a deosebirilor. În secvența *Exegezele : folcloriști, istorici literari, stilști* Eliade insistă asupra faptului că fiecare tip național de baladă comportă o structurare originală a diferitelor elemente dramatice, psihologice, literare care trebuie analizate cu atenție în orice studiu comparativ. Valorificând contribuția marilor exegeze românești și străine, autorul aduce în discuție valoarea literară a baladei românești, superioară din punct de vedere estetic tuturor celorlalte variante și, în acest sens, invocă argumentat punctul de vedere al lui Șăineanu. O exegeză a simbolurilor cosmologice și paradisiace ale mănăstirii, a Centrului este validată de istoria religiilor ca și de psihologia profunzimilor și duce la « o conștientizare a simbolismului arhitectonic și iconografic prezent în construcțiile sacre »²², adică la o revalorificare religioasă a simbolismului arhaic al lui *imago mundi* și a Centrului.

În următoarea secvență intitulată *Rituri de construcție : morfologie și istorie* Eliade insistă asupra faptului că la multe popoare din regiuni diferite ale lumii există practici și credințe în legătură cu sacrificiile de construcție, chiar dacă acestea nu au dat naștere unei literaturi de genul celei prezente în sud-estul Europei. E vorba de nemți, de letoni, de scandinavi, de ruși și de ucrainieni, dar și de popoare din Orientul apropiat sau îndepărat. Eliade identifică la acestea

²⁰ Ibidem, p.126.

²¹Ibidem, p. 135.

²² Ibidem, p. 186.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

o ideologie comună, credința că prin sacrificiu se produce un *transfer* al sufletului prin care victima își urmează existența după moarte, nu în corpul său fizic, ci în corpul cel nou, al construcției.

În ultimul subcapitol intitulat *Arhaism și supraviețuire* Eliade dezvoltă semnificația acestor credințe, arătând arhaismul motivelor și al imaginilor în spațiul românesc, fapt care ne duce cu gândul la o moștenire de la traci sau chiar dintr-o epocă pre-indo-europeană. Dacă cercetările făcute nu permit încă reconstituirea tuturor fazelor traversate de o concepție religioasă, este important, susține Eliade, să înțelegem universul spiritual original în care acestea s-au constituit și au supraviețuit printr-o serie de « superstiții, de credințe populare încărcate de imagini și simboluri de o extremă vechime » deoarece « adeziunea unui popor la unul sau la altul dintre scenariile mitice, la una sau la alta dintre imaginile exemplare, spune mai mult despre sufletul lui profund decât un mare număr de întâmplări istorice. »²³. Ca atare, « nu este indiferent pentru înțelegerea popoarelor din sud-estul european că ele au fost singurele care au creat capodopere ale literaturii orale pe baza unui scenariu ritual atât de arhaic. »²⁴. De asemenea, « nici într-o altă literatură orală balcanică, balada sacrificiului de construcție nu este socotită o capodoperă. »²⁵ Concluzia studiului este că : « este semnificativ că aceste două creații ale geniului poetic românesc au ca motiv dramatic o *moarte violentă* cu seninătate acceptată. Se poate discuta la infinit dacă această concepție derivă direct sau nu din faimoasa bucurie de a muri a geților. Fapt e că folclorul poetic românesc n-a reușit niciodată să depășească aceste două capodopere elaborate în jurul ideii de moarte creatoare și moarte senin acceptată »²⁶.

Despre *Miorița* Eliade scria în 1943 că este «una dintre creațiile populare care surprind cel mai bine atitudinea sufletului românesc în fața morții. Nu este considerată ca o dispariție în neant, nici ca o pseudo-existență de larvă într-un subteran și nici ca o existență chinuită între cer și pământ, ci ca o căsătorie mistică, prin care omul este reintegrat naturii ».²⁷ Afirmarea fatalismului mai întâi de către Jules Michelet a fost urmată de un veac de controverse de ordin folcloric, literar și istoric. *Miorița*, crede Eliade, « reprezintă, pentru cultura românească, în același timp o problemă de folclor și de istorie a spiritualității populare și un capitol central în istoria ideilor. »²⁸. În studiul baladei, Eliade distinge trei tipuri de abordări : istorică, folclorică și exegetică. Lăsând la o parte interpretările considerate de el fanteziste printre care îi numără pe Th. D. Speranția, H. Sanielevici, Nicolae Iorga sau Ovid Densusianu, autorul ia în discuție interpretarea dată de D. Caracostea care neagă caracterul istoric al baladei considerînd că aceasta se inspiră din « experiența umană primară » care a dat naștere unei « viziuni poetice

²³ Ibidem, p.191.

²⁴ Ibidem, p. 191-192.

²⁵ Ibidem, p. 192.

²⁶ Idem.

²⁷ "Românii" (1943), republicat în Mircea Eliade, *Meșterul Manole*, Editura Junimea, Iași, 1992, p. 44-45.

²⁸ Mircea Eliade *Mioara năzdrăvană*, in vol. *De la Zalmoxis la Gengi-Han. Studii comparative despre religiile și folclorul Daciei și Europei Orientale*, traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu, București, Editura științifică și enciclopedică, 1980, p. 223-250, p. 227.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

a lumii »²⁹. Eliade mai notează faptul că folcloriștii (Ion Diaconu, Constantin Brăiloiu, A. Fochi etc) au înregistrat sute de variante ale baladei provenind din diverse zone ale țării și distinge între abordările tradiționaliste și cele moderniste luând ca exemplu polemica Emil Botta- Lucian Blaga. Ultimul a dus cel mai departe exegeza *Mioriței* prin prezentarea « spațiului mioritic » ca fiind « orizontul în care s-a format, și trăiește încă, poporul român. »³⁰. Exegeza lui Constantin Brăiloiu din *Sur une ballade roumaine La Mioritza* (Geneva 1946) abordează două teme cunoscute și anume *moartea asimilată unei nunți* și înlocuirea elementelor ceremoniilor funerare țărănești cu elemente sau obiecte cosmice. Același cercetător are meritul de a fi relevat legătura *Mioriței* cu credințele și ritualurile funerare românești³¹.

Analizând prestigiul baladei, Eliade subliniază aria de răspândire a acesteia care cuprinde toate provinciile românești, dar și Serbia și Macedonia. Vitalitatea ei excepțională ține de « capacitatea ei de adaptare la realitățile geografice și regionale », iar « limba textelor nu este arhaică, ci reprezintă limba vorbită în diferitele regiuni »³². Ca atare, balada se bucură de o situație de excepție, putând fi considerată unică în experiența spirituală a poporului român. Un întreg subcapitol al studiului face analiza temelor, urmând schema lui Adrian Fochi, dar cercetează și compunerea temelor în diferitele variante ale baladei, cu observația că în Transilvania apar în special variantele de colind. Concluzia lui Eliade este că prezența testamentului ciobanului în Macedonia, dar și în Transilvania conduce la ideea că motivul fundamental era cunoscut la români înainte de despărțirea lor dialectală³³.

În subcapitolul *Post-existență, căsătorie postumă, nuntă mioritică* Eliade vorbește despre faptul că, cerând să-i fie puse pe mormânt anumite obiecte, păstorul speră să se bucure de o post-existență *sui-generis*, printr-o prelungire simbolică a existenței mundane. Regăsim aici o post-existență rituală, simbolică, departe de sat, însoțită de substituirea elementelor rituale indispensabile înmormântării prin obiecte cosmice. Tema morții ca nuntă corespunde dorinței de a continua simbolic existența prematur și violent întreruptă, fiind legată și de ritualurile de înmormântare a tinerilor nelumiți. Despre transfigurarea morții în nuntă care ține de domeniul religios precreștin sau de ceea ce Eliade a numit creștinismul cosmic, autorul subliniază : « În *Miorița* universul întreg este transfigurat. Suntem introduși într-un cosmos liturgic, în care se săvârșesc Mistere (în sensul religios al acestui termen.). Lumea se revelează *sacră*, cu toate că această sacralitate nu pare, la prima vedere, de structură creștină [...] concepte specific creștine nu sunt atestate în *Miorița* [...]. Dar chiar în folclorul religios românesc creștinismul nu este cel al bisericii. Una din caracteristicile creștinismului țărănesc al românilor și al Europei orientale este prezența a numeroase elemente religioase *păgâne*, arhaice, câteodată abia creștinate. Este vorba de o nouă creație religioasă, proprie sud-estului european, pe care noi am numit-o *creștinism cosmic*, pentru că, pe de o parte, ea proiectează misterul cristologic asupra naturii întregi, iar pe de altă parte, neglijează elementele istorice ale creștinismului, insistând,

²⁹ Ibidem, p. 229.

³⁰ Ibidem, p. 232.

³¹ Ibidem, p. 235.

³² Ibidem, p. 237.

³³ Ibidem, p. 241.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

dimpotrivă, asupra dimensiunii liturgice a existenței omului în lume.»³⁴. E vorba de o solidaritate mistică dintre om și natură care nu mai este comprehensibilă pentru spiritul omului modern. Cosmosul nu este sacru în sine, ci sacralizat prin participarea la misterul nunții. Cât privește atitudinea ciobanului, doar dintr-o perspectivă raționalistă se pot reține resemnarea și pasivitatea : « În universul valorilor folclorice, spune Eliade, atitudinea păstorului exprimă o decizie existențială mai profundă : *nu te poți apăra împotriva destinului cum te aperi împotriva dușmanului ; nu poți decât să impui o nouă semnificație consecințelor ineluctabile ale unui destin gata să se împlinească.* »³⁵. În ultima parte a studiului Eliade discută problema "terorii istoriei", (o preocupare devenită aproape obsesie pentru istoricul religiilor) în răspunsul dat de cioban destinului. Moartea ciobanului este un răspuns la teroarea istoriei dominată de absurd și represiune: « desigur, această decizie de a accepta destinul nu trădează o concepție pesimistă a existenței, nici pasivitatea de care atât s-a vorbit de la Alecsandri încoace [...]. Mesajul cel mai adânc al baladei îl constituie voința ciobanului de a schimba sensul destinului său, de a prefăce nefericirea lui într-un moment al liturghiei cosmice, transfigurându-și moartea în *nuntă mistică*, chemând pe lângă el soarele și luna și proiectându-se printre stele, ape și munți. Prin transfigurare, ciobanul prefăce nenorocul într-o măreață și feerică taină sacramentală : « Aflând ce soartă i s-a decis, păstorul nu se lamentează și nu se abandonează disperării, nici nu încearcă să anuleze sensul lumii și al existenței, *demistificându-l* cu turbare iconoclastă și proclamând nihilismul absolut ca singur răspuns posibil dat revelației absurdului. »³⁶. "Nunta mioritică" îi permite să trimfe asupra propriului destin și constituie o soluție viguroasă și originală dată brutalității de neînțeles a unui destin tragic. La fel au procedat românii în fața invaziilor și catastrofelor istorice. Practic, disperării și nihilismului la care conduce istoria i se răspunde printr-o interpretare religioasă a « terorii istoriei », o interpretare care nu implică nici pesimism și nici pasivitate, ci o formă de « reinterpretare a creștinismului, în care momente istorice sunt asumate ca momente aparținând dramei cristologice și, în final, transfigurate. »³⁷ Prestigiul fără precedent de care se bucură balada pe ambele paliere ale culturii românești -folcloric și cult- face ca românii să recunoască în ea nu doar geniul popular propriu lor, ci și modul lor de a exista în lume și răspunsul cel mai eficace dat destinului.

Studiile consacrate de Eliade *Mioriței* și *Meșterului Manole* reprezintă contribuții de primă importanță atât în sine ca valoroase analize, cât mai ales prin aportul lor la explicitarea ethosului național, al modului românesc de a fi și a viziunii proprii asupra destinului, dar și la promovarea în afara granițelor țării a celor două culmi ale spiritualității românești. Considerăm că, asemenea lui Lucian Blaga, Eliade a raportat cele două mituri centrale românești la specificul și valoarea culturii române, definind prin ele sufletul popular românesc prin care explică însuși modul de ființare românească. Simboluri și întruchipări ale sufletului românesc, cele două balade reprezintă culmea folclorului poetic românesc și dau soluții viguroase și originale destinului istoric tragic, fiind făurite ambele în jurul ideilor de moarte creatoare și de

³⁴ Ibidem, p. 246.

³⁵ Ibidem, p. 247.

³⁶ Ibidem, p. 248.

³⁷ Ibidem, p.249.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

moarte senin acceptată, ca piloni importanți ai rezistenței neamului românesc. Pentru Eliade, misterul morții prin care ia ființă o viață transfigurată în creație sau una transfigurată în nuntă cosmică dobândește o semnificație aparte, la care atât savantul cât și scriitorul se vor întoarce mereu, în multe din scrieri, căutând neîncetat alte corespondențe și alte niveluri de sens.

BIBLIOGRAPHY:

Lucian Blaga, *Spațiul mioritic*, în vol. „*Opere, 9, Trilogia culturii*”, București, Editura Minerva, 1985

Mircea Eliade *Comentarii la Legenda Meșterului Manole*, București, Humanitas, 2004.

Mircea Eliade “Românii” (1943), republicat în Mircea Eliade, *Meșterul Manole*, Editura Junimea, Iași, 1992.

Mircea Eliade *Meșterul Manole și Mănăstirea Argeșului*, în vol. *De la Zalmoxis la Gengi-Han. Studii comparative despre religiile și folclorul Daciei și Europei Orientale*, traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu, București, Editura științifică și enciclopedică, 1980, p. 166-192.

Mircea Eliade *Mioara năzdrăvană*, în vol. *De la Zalmoxis la Gengi-Han. Studii comparative despre religiile și folclorul Daciei și Europei Orientale*, traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu, București, Editura științifică și enciclopedică, 1980, p. 223-250.